

דקדוקי מילים וטעמים וחלקם בעלי שינוי משמעות והזרחה לקורא בפרשת וזאת הברכה ובהפטרות ובראשון וזאת-הברכה

לב א וְאֵדְבָרָה: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת האל"ף החטופה	
לב ג הָבוּ גִּדְלִי: המילה הָבוּ מלרע, הטעם לא נסוג	
לב ד פָּעֲלוּ: הפ"א בקמץ גדול, העי"ן בחטף קמץ. כִּי כָל-דְּרָכָיו: תיבת כִּי מוטעמת בטעם מרכא, ואין לצרף לה את תיבת 'כל' כאילו כתוב כִּי-כָל	
לב ה שָׁחַת לוֹ לֹא פָּנִיו מוֹמָם גם כאן יש להזהר מלהתעכב על התביר יותר מדי	
לב ו הִלָּה: הה"א מילה נפרדת מחוברת ל-'לה' ומנוקדת בפתח ה, הלמ"ד אחריה בשווא נח, והאל"ף (של הויה המבוטא כאדנות) בחטף פתח א. הִלָּאֲדָנִי. וַיִּכְנַנְדָּה: הכ' הסופית אינה דגושה	
לב ז וַיִּגְדָּד: הדל"ת בשווא נח עקב ההטעמה ² . וַיֹּאמְרוּ לָךְ: טעם נסוג אחור ליו"ד	
לב י יִסְבְּנָהוּ: בל"ת ראשונה בשווא נע והנ"ן בשווא נח. יִצְרָנָהוּ: היו"ד בחירק חסר, אחריה צד"י מודגשת ובשווא נע והנ"ן בשווא נח; בשתי המילים יש להזהר מהבלעת הה"א	
לב יא כָּנָשָׁר: הכ"ף בשווא לא בפתח. יִרְחָף: החי"ת בצירי לא בסגול	
לב יג עַל-בְּמוֹתֵי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לבי"ת המנוקדת בקמץ רחב. וַיֹּאכֵל: הוא"ו בפתח ובמלרע.	
שְׂדֵי: ש"ן שמאלית. וַיִּנְקְהוּ: הי' בצירי ודגושה ולא בשווא	
לב טו כְּשִׁית: ש"ן שמאלית. אֱלֹהִי: עיין פסוק יז	
לב יז אֱלֹהִי: הה' "בפתח גנובה" ובמפיק. יש המבטאים אותה כאילו יש אל"ף לפני הה"א והיא מנוקדת פתח: אֵה והה' במפיק. יש המבטאים אותה כאלו יש ו' (הנקראת כ-w באנגלית) לפני הה' הו' מנוקדת פתח: אֱלוֹהַּ (elawah) והה"א במפיק. לכל הדעות הקורא אותה: אלו-ה' ה' פתוחה ha, משתבש ³ . שְׁעָרוֹם: ש"ן שמאלית	
לב יח יִלְדָּד: הלמ"ד בקמץ רחב הדל"ת בשווא נע. מְחַלְלָד: למ"ד ראשונה בשווא נע והכ"ף בסוף רפויה	
לב כ תִּהְפֹּכֶת: הה"א בשווא נח	
לב כב וַתֹּאכֵל אֶרֶץ: הטעם נסוג לת"ו	
לב כד וּלְחַמֵּי רֶשֶׁף: טעם נסוג אחור לחי"ת	
לב כז רָמָה: במלעיל	
לב כח אֲבָד הַבִּלְת' בפתח בשאר מקומות במקרא בצירי	
לב לב אֲשַׁכֵּלֶת: האל"ף בפתח ולא בסגול	
לב לו כִּי-אֶזְלַת יָד: טעם נסוג אחור לאל"ף בקמץ גדול והזי"ן אחריה בשווא נע	

¹ הפרשה נקרא בשנת תשף, אבל ממשיכה את הפרשיות משנת עט.

² אע"פ שקדמה לה תנועה גדולה. מצאנו תנועה גדולה מוטעמת לפני חטף, ולפני שווא בנסוג אחור, ולפי המנחת שי בשם ערוגת הבושם גם השווא הזה הוא נע [בפסוק הזה נח לכל הדעות].

³ יש להזהר משמועות בשם גדולי תורה שלא דקדקו או אפילו ממש שיבשו במבטא מילים מסוימות. כאן מובא מה שנכון. מעשה רב זה או אחר גדול ככל שיהיה לא יערער את הדברים

לב לח וְיַעֲזְרֶכֶם: העי"ן בשווא נח והז"ן אחריה בשווא נע כדין שני שוואים רצופים

לב לט רָאוּ | עָתָה מונח לגרמיה ומיד לאחריו רביע⁴

לב מ וְאֶמְרָתִי: מלעיל הטעם במ"ם

לב מא וְתֹאחֲזִי: הוא"ו בשווא נע

לב מב אֲשַׁכִּיר: שי"ן ימנית (לשון שְׁכָרוֹת)

לב מה וַיִּכַּל מֶשֶׁה: כך היא ההטעמה ולא בזקף

לב נ בָּהֶרָא אֲשֶׁר אָתָּה עָלָה שָׁמָּה: תיבת בָּהֶרָא בפשטא. וְהֶאֱסָף: סמ"ך בצירה ובמלרע, הטעם

בסמ"ך. וַיֵּאֱסָף: במלעיל וסמ"ך סגולה

הפסרת האזינו שמואל ב כב :

השירה הזו נמצאת גם בתהלים יח, ולכן מי שמזמור זה שגור על פיו ייזהר במקומות שבהם השירה כאן שונה מאשר בתהלים.

ב וּמַפְלִיטִי-לִי: הלמ"ד רפויה ללא דגש, ובשוא נח

ג אֶחָסֶה-בּוֹ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה, הבי"ת בדגש חזק מדין דחיק

ו מְקַשִּׁי מוֹת: הטעם נסוג למ"ם

ח כִּי-חָרָה לִּי: טעם נסוג אחור לחי"ת

יב חֲשֵׁרֶת-מֵיִם: השי"ן בשוא נע⁵

טז אֶפְקִי יָם: טעם נסוג אחור לפ"א

כ חֲפֹץ בִּי: טעם נסוג אחור לחי"ת

כח וְעִינִי עַל-רַמִּים תִּשְׁפִּיל: כך היא ההטעמה ולא טיפחא-מרכא

כט יָגִיה: הה"א במפיק, מלשון נגה⁶. חֲשָׁפִי: החי"ת בקמץ קטן והכ"ף בדגש קל

לח וְאֶשְׁמִידֶם: הוי"ו בקמץ

לט : וְאֶכְלֶם וְאֶמְחָצֶם: בשתייהן הוי"ו בקמץ

מא וְאֶצְמִיתֶם: הוי"ו בקמץ

מג וְאֶשְׁחַקֶם: הוי"ו בשוא

מה יִשְׁמְעוּ לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן

מד וְתַפְלִיטֵנִי: הלמ"ד דגושה, ולכן השוא נע

נא מַגְדֹּל: הדלי"ת בחולם

ראשון של וזאת הברכה:

לג ב מִרְבֵּבֶת: הבי"ת הראשונה בשוא נח⁷, כן הדבר גם בהמשך פס' יז. אֲשַׁדֶּת: לפי הקרי הן שתי מילים

⁴ יש שאינם רואים בזה לגרמיה, אלא מונח ופסק

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים ובכתבי היד אינו אלא דרך להורות על הנעת השווא ולא על קריאת החטף עצמו

⁶ אחד מחמשת השורשים שהה"א שורשית ובמפיק והם בראשי תיבות ג"ן כת"ם: ג.ב.ה, נ.ג.ה, כ.מ.ה, ת.מ.ה, מ.ה.מ.ה

⁷ יתכן שמי שחושש מהבלעת אות רשאי לקראו נע. בחלק מהחומשים כולל קורן הבי"ת מנוקדת בטעות בחטף פתח אך המקום היחיד בתורה ששווא זה הוא נע הוא בפרשת בהעלתך "ובנחה יאמר... רבבת אלפי ישראל"

לג ג מְדַבְּרֵתִיךָ: הַבִּלִּית בְּשׁוֹא נַע עֶקֶב הַדָּגֶשׁ

לג ה וַיְהִי בִישְׁרוֹן מֶלֶךְ: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת בִּישְׁרוֹן⁸

רֵאשִׁי עָם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִרִ"שׁ

לג ו וְאַל-יָמַת: הַמִּ"ם בַּחֹלֶם

לג ז לִיהוּדָה: הַלֹּמֶ"ד בַּחִירָק מֵלֹא, הִירִ"ד הִינָּה חֶלֶק מִהַחִירָק וְלֹכֵן אֵין בֶּה נִיקּוּד

לג ח וּלְלֹנִי: הַלֹּמֶ"ד הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוֹא נַח. בְּמִסָּה: הַבִּלִּית בְּשׁוֹא לֹא בִּפְתַח

לג י מִזְבֵּחֶךָ: הַבִּלִּית בְּשׁוֹא נַע וְלֹא בַקֶּמֶץ אוֹ פֶתַח

לג טו הָרִירִי-קָדָם: הִרִ"שׁ הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוֹא נַח⁹

לג טז שְׁכָנִי: הַטַּעַם בְּנוֹן מִלְרַע

לג יז הָדָר: הַדִּלִּית בַּקֶּמֶץ. וְהֵם אֲלֵפֵי מְנִשָּׁה: תִּיבּוֹת אֵילוּ לְרֹב מוֹפִיעוֹת בְּרֹאשׁ הָעֵמּוּד הָאַחֲרוֹן, הַיּוֹת וְהִרְבֵּה קוֹרְאִים יוֹדְעִים אוֹתָם בַּעַל פֶּה יִשְׁנֵם רַבִּים שְׁאִינֵם מִקְפִּידִים לְקוֹרְאִים מִתּוֹךְ הַקֶּלֶף וְאוֹמְרִים אוֹתָם בַּעַל פֶּה¹⁰

דפי פרשת השבוע של בר-אילן האזינו תש"ף

יונה בר-מעוז יונה בר-מעוז לימדה במחלקה לתנ"ך ובמחלקה ללימודי יסוד ביהדות. היא עובדת בכירה במפעל "מקראות גדולות הכתר", שם היא עוסקת בהתקנת פירושי המפרשים. המאמר נכתב בתפילה ליוצר כל נשמה, להקיץ לבריאות שלמה, את שולמית אחותנו הנרדמה, אשר נפשה בתוך הגוף נאלמה.

שירת האזינו - עדות כל תמוט

המטרה של חיבור 'שירת האזינו' הוצגה בדב' לאיט-כא: "וְעַתָּה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְרָהּ בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל ... וְהָיָה כִּי-תִמְצָאֲנָה אוֹתוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעָנְתָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעֵד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זִרְעוֹ כִּי יִדְעַתִּי אֶת יִצְרָאֵל הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּטָרָם אֲבִיאָנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי".

'שירת האזינו' צריכה להיות עדות כתובה ומסורה בעל פה לך, שעזיבת חוקי ה' ועוונת הגלות נחזו מראש. הגדרתה כ'שירה' משמעה משולש:

- (א) צורת כתיבה ייחודית, שבמבט חטוף תגלה לקורא שיש כאן יצירה יוצאת דופן.
- (ב) סגנון שבו הפסוקים בנויים מיחידות קצרות ותמציתיות, שלעיתים קרובות מקבילות בתוכן, ואוצר המילים שיך למשלב גבוה של השפה.
- (ג) בביצוע ווקאלי של השירה יבחין השומע במקצב חוזר, ובכל מקרה ינתן ביטוי לסוף התקבולות על ידי שינוי גובה צליל.

בתחילת 'שירת האזינו' ובסופה ישנם פסוקים רבים שיש בהם תיאום בין הטקסט הכתוב לבין הביצוע הווקאלי. היינו, כפי שהעין רואה את סוף השורה, כך הקורא המבצע מסיים את התקבולת בין אם בהנמכת צליל ובין אם בהדהוד על הצלע הראשונה של התקבולת. כך שישנם פסוקים רבים בני שתי צלעות, או של 4 צלעות. בהתאם לך, בפסוק בן שתי צלעות

⁸ רבים הקוראים ההולכים בעקבות השיר ומשבשים את ההטעמה ע"י הטעמת תיבת 'ויהי' בטפחא. השיר גורם לשיבוש נוסף: קוראים בישורן מלעיל.

⁹ אין להשיג בחטף בתנ"ך קורן ודומיו

¹⁰ בשמחת תורה בבתי כנסת רבים קריאת התורה נעשית בקבוצות קטנות, והקוראים במניינים האלה הם נערים צעירים שאינם מנוסים בקריאת התורה. בעיה נוספת: הצבור מצטרף לקורא בסיום הזה ועלולים להחסיר את סוף הפרשה מהשמיעה מהקורא... והערה נוספת: לפעמים הקורא הוא גם הגבאי מחלק העליות בעיקר בשני וחמישי. קורה שהוא קורא את המילים האחרונות בעל פה תוך שהוא מחפש את העולה הבא... ובמנחת שבת ושני וחמישי מחפש את המגביה ואת הגולל...

תסתיים השורה בסוף פסוק, ובפסוק בן 4 צלעות, תסתיים הצלע השנייה בסוף השורה באתנח. שמות הטעמים לפי המסורת הספרדית.

לעומת זה, באמצע השירה, מפסוק טו ועד פסוק לח, ישנם פסוקים רבים שגם הם בני 2 צלעות או 4 צלעות, אך בהם אין התאמה בין הכתיבה לבין הביצוע הווקאלי, כי בכל הפסוקים האלה הצלע הראשונה בתקבולת מופיעה בסוף שורה, והצלע המקבילה היא בתחילת השורה שלאחריה, ולכן בהתאמה יופיעו טעמי סוף פסוק ואתנח באמצע השורה. בנוסף, בביצוע ווקאלי של הטקסט הכתוב תהיה הפסקה קלה בלתי רצונית בסוף השורה, למרות הקשר התוכני, בשל מאמץ העין לעבור מסוף שורה לתחילת הבאה אחריה. השינוי הזה בכתיבת הפסוקים ט"ו-ל"ח מתאפשר בעזרת שני פסוקי מעבר, י"ד ול"ט, שבהם יש 5 צלעות במקום 4.

השינוי בשני פסוקי המעבר האלה אינו ניכר בצורת הכתיבה של הצלעות, אלא אך ורק בתוכנם ובביצוע הווקאלי שלהם, שיש לו ביטוי בטעמים. בפסוק יד יש שלוש צלעות מקבילות המתארות את שפע הברכה בעולם החי, ושתי צלעות מקבילות של שפע בצומח. בסוף השורה הראשונה, בצלע השנייה בתקבולת, שבה עד עתה היה טעם מעמיד, כאתנח וסוף פסוק, אין אפילו טעם מפסיק, והוא בא בסוף הצלע השלישית, שנכתבת בטור הימני של השורה הבאה. בנוסף, כדי להכין את הקורא לקראת ערעור הסדר, מפריד טעם האתנח בין שתי הצלעות המקבילות המתארות את השפע בצומח, בניגוד למה שהיה עד עתה.

בפסוק לט יש עדיין ערעור הסדר בדרך הכתיבה של השירה כמו בפסוקים שקדמו לו, כששתי הצלעות המקבילות המתארות את בלעדיות ה' בעולם מופיעות בשורות נבדלות. אך כהכנה לקראת הרגע, באות שלוש צלעות המתארות את השליטה המוחלטת של ה' בחיים ובמוות, במכה וברפואתה, והצלע השלישית, שהיא החמישית בפסוק, מגיעה עד לסוף השורה עם טעם סוף פסוק, ובכך מאפשרת לפסוקים הבאים אחריה לחזור להתאמה בין תוכן וצורה כמו בתחילת השירה.

ואכן, צורת הכתיבה בתחילתה ובסופה של 'שירת האזינו' מתאימה לתוכן השירה. תחילת השירה מתארת את תקופת הזוהר של עם ישראל מבחינת דבקותו בה' וחסד ה' ששורה עליו, וסוף השירה מתאר את חמלת ה' על עמו לאחר תקופת רוגז והסתר פנים. שתי התקופות הללו מתוארות בצורה שירית והרמונית, שמשדרת ניוחות ושלווה. לעומת זאת, אמצע השירה מתאר את ערעור היחסים בין ה' לעמו ואת האסונות שיעברו על העם, ולכן גם ההרמוניה בכתיבה מתערערת באופן חלקי, כשצלעות התקבולות מתפצלות לשתי שורות בדרך שתיארנו.

מכל מקום, צורת הכתיבה של כל השירה, אם היא נכתבת ב-סד שורות¹¹, משדרת לעין המתבוננת התאמה ונועם, והמתבונן רואה שני טורים סימטריים למדי. אבל צורת כתיבה נאה זאת מאד לא יציבה מבחינת המבנה שלה, לעומת המבנה המסורג של שירת הים למשל, כפי שהבחינו חז"ל:

אמר רבי חנינא בר פפא: דרש ר' שילא איש כפר תמרת: כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח, חוץ משירה זו (=עשרת בני המן) ומלכי כנען (=יהושע י"ב), שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה; מאי טעמא: שלא תהא תקומה למפלתן (בבלי מגילה טז ע"ב).

א"ה. ידועה הקושיא למה האזינו לא נכתב אריח ע"ג לבנה כשירת הים ושירת דבורה. כתב על זה הר"ן על הרי"ף מגילה ד א-ב בדפי הרי"ף

¹¹ על "מסורות הכתיבה של 'שירת האזינו' בכתבי יד של ימי הביניים", כתב בהרחבה ד"ר יוסף פרץ, בדף שבועי לפרשתנו תשנ"ו (מס' 151) (נמצא במרשתת). וכן כתב "מסורות הכתיבה של שירת האזינו בכתבי יד אשכנזיים מקראיים מימי הביניים", בתוך ספרו לשון ומסורה. אסופת מאמרים, מכללת אורות, ירושלים תשע"ט, ע' 287-317.

ושירת האזינו נמי כיוצא בזו היא שעמודיה שוין מפני שיש בה מפלתן של רשעים כדכתיב מֵרֹאשׁ פְּרָעוֹת אוֹיֵב וּכְתִיב כִּי דָם עֲבָדָיו יִקָּס וְנָקָם יֵשִׁיב לְעֶרְיוֹ וּמִיָּהוּ כָּל שְׁטוּתִיהָ אֲרוּכוֹת כְּדִמּוּכָה בַּמַּסַּכַּת סוּפְרִים דִּקְתָּנִי הֵתָם הָאֲזִינוּ שְׁעִשְׂאָה שִׁירָה וּשִׁירָה שְׁעִשְׂאָה הָאֲזִינוּ אֶל יִקְרָא בּוֹ לִפִּי שְׁשִׁירַת הַיָּם הַשְּׁטוֹת אַחַת אֲרוּכָה וּלְמַטָּה מִמֶּנָּה קִצְרָה וּשִׁירַת הָאֲזִינוּ כּוֹלֵן אֲרוּכוֹת וְלֹא תִקְשִׁי לָךְ הֵא דְאֲמַרִּינָן הֵכָא כָּל הַשִּׁירוֹת כּוֹלֵן אֲרִיחַ ע"ג לְבִינָה וּלְבִנָּה עַל גְּבִי אֲרִיחַ דְּהִכִּי קָאֵמֵר כָּל הַשִּׁירוֹת שִׁישׁ בֵּה אֲרִיחַ וּלְבִינָה הֵם נִכְתָּבוֹת אֲרִיחַ עַל גְּבִי לְבִינָה וּלְבִינָה עַל גְּבִי אֲרִיחַ חוּץ מִזֹּו שְׁאֵע"פ שִׁישׁ בֵּה אֲרִיחַ וּלְבִינָה נִכְתָּבוֹת אֲרִיחַ עַל גְּבִי אֲרִיחַ וּלְבִינָה ע"ג לְבִינָה אֲבָל שִׁירַת הָאֲזִינוּ אֵין אֲרִיחִין כָּלָל:

ר"מ בְּרוּיָאָר בִּסְפֵּר כֹּא"צ וְהַנוֹסֵחַ הַמְּקוּבָּל שֶׁל הַמְּקָרָא דֵּן גַּם הוּא בְּצוּרַת הַשִּׁירוֹת וְאֵין הַזְמָן לְהִתְעַכֵּב עַל זֶה.

את שמחתנו על מפלת מלכי כנען ובני המן אנו מבטאים בכתיבה שנוחה מאד לקריאה בעל פה, עם פזמון חוזר שקהל השומעים יכול להשתתף בו, ובו בזמן חלק מהשמחה מתבטא במבנה שיכול להתמוטט בקלות, ומסמל את תבוסת אויבינו. שמחה יכולה להיות חלקנו גם כאשר לשירת האזינו, בשל סופה האופטימי, כפי שראה רמב"ן בדב' לב:מ-מא:

והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנועשה הרעות ונוכל (ע"פ יר' ג:ה), שהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חמה (ע"פ יח' ה:טו), אבל לא ישיבת זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה (ע"פ יש' כז:א), ויכפר על חטאתינו למען שמו (ע"פ תה' עט:ט).

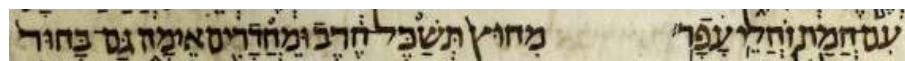
לעומת זאת, המבנה הרעוע שדומה לשירת מלכי כנען מעורר דאגה, שכן אם 'שירת האזינו' מציגה את הבחירה האלוהית בעם ישראל, האם תתקיים הבחירה הזאת לנצח? את הדאגה הזאת מבטל מבנה השירה ב'כתר ארם צובה'

במקום 70 שורות שיוצרות שני טורים דומים ברוחבם, יש 67 שורות, כשפסוק ז, בעל 4 הצלעות, יוצר את שורה 10 שמחזקת את המבנה על ידי שני אריחים ארוכים במיוחד, ופסוק יא, אף הוא בעל 4 צלעות, בונה את שורה 16 בצורה דומה. בזאת מסמלת הצורה הגרפית את תקופת הזוהר של עם ישראל, ומבטיחה שאין זאת תקופת עבר שלא תחזור, אלא יהיה לה קיום נצחי.

מכל מקום גם לתקופת הפורענות יש תוקף נצחי, שהרי על זאת באה השירה להעיד, לכן גם בחלק הזה יש בכתר ארם צובה שורה שיש בה אריח ארוך במיוחד, שמחזק את המבנה בכללו, אך בהתאם לאופי הסלילי של חלק זה שבו הצלעות המקבילות אינן באותה שורה, ואין התאמה בין סוף שורה לסוף נושא, שורה 38 מורכבת מצלע רביעית של פסוק כד בצד אחד, ושתי צלעות וחצי של פסוק כה, בן 4 הצלעות, בצד שני.

כאשר קוראים את שורה 38 רואים שיש התאמה בין צורת הכתיבה הלא סימטרית שבה צד אחד קצר וצד שני ארוך מאד, לבין התוכן המקוטע והמטלטל מבחינת משמעו: "עַם חֲמַת זַחְלִי עֶפֶר. מִחוּץ תִּשְׁכַּל חֶרֶב וּמִחֲדָרִים אֵימָה גַם בְּחֹדֶר". אף השורה הבאה מקוטעת ומטלטלת: "גַּם בְּתוֹלָה יוֹנֵק עִם אִישׁ שִׁיבָה. אֲמַרְתִּי אֶפְאִיָּהֶם", ועם זה הצלע הימנית ארוכה יחסית ומסייעת לייצוב המבנה.

א"ה. לפניכם צילום שורה זו בכתר ארם-צובה

רואים אם כן, שצורת הכתיבה ב'כתר ארם צובה' ב-67 שורות, אולי פחות נאה לעין מצורת הכתיבה של 70 שורות בנות שני טורים דומים למדי ברוחבם, אך הכתיבה של 'כתר ארם צובה' מחשקת את המבנה ומייצבת אותו מצד אחד, ומצד שני מתאימה לתוכן המטלטל של השירה. בזה מתעורר הקורא לייחודה של שירה זאת, שמכילה פרט לסקירה היסטורית רחבת

טווח ונבואה שעמדה במבחן הזמן, גם כמה עיקרי יהדות, בייחוד בחלקה האחרון, כפי שהראה ר' סעדיה גאון הנבחר באמונות ובזעות, וא, תרגם יוסף קאפח, ירושלים-ניו יורק תש"ל: והשיב בזה (=פסוקים לט-מ) על ארבעת מיני המכחישים: הראשונים מהם מי שאמר כי אין בורא – השיב עליהם באמרו: "רָאָה עֵתָהּ כִּי אֲנִי וְאֲנִי הוּא". ומהם מי שאמר שהוא בורא אך שתף עמו – השיב עליו: "וְאֵין אֱלֹהִים עִמָּדִי". והשלישי מי שהכחיש תחיית המתים – השיב עליהם באמרו: "אֲנִי אֲמִית וְאֲחִיה"; ובעבור שידע שיהיה מי שיאמר, כי רוצה באמרו "אני אמת ואחיה", שהוא ממית דור ומחיה דור אחר אחריו – חבר

א ה ח ע	אותיות הגרון
ג י כ ק	אותיות החר
ד ט ל נ ת	אותיות הלשון
ז ס ש ר צ	אותיות השניים
ב ו מ פ	אותיות השפתיים

אליו: "מִחֲצֵתִי וְאֲנִי אֶרְפָּא", לברר אצלנו כי כאשר הנרפא הוא אשר מחץ, כן המחיה הוא אשר המית. והרביעי מי שהכחיש החשבון והענש – השיב עליו באמרו: "וְאֵין מִיָּדִי מְצִיל".

חישוק המבנה של 'שירת האזינו' מחזק, אפוא, הן את רעיון נצחיות עם ישראל והן את נצחיות ערכי האמת שלו. ע"כ יונה בר-מעוז דפי פרשת השבוע של בר-אילן.

לב כד **עם-חמת זחלי עפר**: ידידנו משה אוסי שלח לנו בס"ד מה הקשר בין הפועל 'זחל' לבין הדחליל? אחת התכונות הבולטות של לשון הקדש, אשר עמדו עליה הרבה מוחכמינו הראשונים, ואף חוקרי לשון זרים, היא הקירבה בין משמעויות של אותיות מאותו מוצא, כלומר שמבטאן מאותו חלק של כלי הדיבור. בנושא זה קובע רש"י את הכלל:

"שכל האותיות שמוצאיהם ממקום אחד מתחלפות זו בזו"

כמו הצרוף האנגלי Th במילה The. בעברית זהו הצליל של **דל"ת** רפה, אם כי כיום רוב הדוברים אינם מבטאים אותה). התעתיק המקובל שלה לעברית הוא "ד". **בערבית לבנטינית** ד'אל מבוטאת **כעיצור מכתשי, חוכך שורק, קולי** (IPA: /z/) – כמו **זי"ן**), וברוב הניבים **המצריים** והצפון אפריקאים היא מבוטאת **כעיצור מכתשי, סותם, קולי** (IPA: /d/) – כמו **דל"ת**). יוצאים מן הכלל הם הניבים הפלסטינים הכפריים, התוניסאים, האלג'יראים הכפריים וחלק מהלוביים, שם ד'אל נותרת כהגייתה הסטנדרטית. **עיצורים הנחתכים בשיניים**: ז

לפסל אך הסמ"ך שבו הוחלפה באות צד"י הוא: **פצל**.

פזר (עברית) – בדר (ארמית).

המילה ظفر (ifr) הערבית, שמקבילתה העברית צפרן ומקבילתה הארמית טפרא, ה

המילה 'ארץ' השתלשלה לשפה האנגלית בצורת: earth, השומרת על תבנית המילה, תוך החלפת ה- "צ" השמית בצירוף: th הדרך יותר וקל להיגוי. בלטינית, לעומת זאת, השתבש גם סדר העיצורים במילה והפך ל: terra ומהלטינית

הגיעה המילה לצרפתית בת זמננו: terre. (חילוף סדר העיצורים במילה הוא דבר שכיח בלשון, ומוכר על ידי החוקרים כ- Metathesis. הדמיון בין המילה האנגלית earth ובין אותה מילה בגרמנית: erde

שיכול והידמות חלקית - בהידמות חלקית, העיצור שמידמה משתנה לעיצור אחר. שיכול והידמות חלקית חלים כשהעיצור הראשון בשורש הוא ז' או צ'.

המילה 'הדר' מופיעה במקרא במשמעות הוד ותפארת, ומכאן **'הִדְרָת פְּנֵי זָכוֹן'** במשמע לכבד ולשאת פנים לאדם. אך הפועל הארמי 'הִדְר' פירושו חזר, שב. אם נשווה 'הִדְר' ל'חזר' נמצא חילופי ה/ח (מהגרוניות העשויות להתחלף כמו: זרה אור-זרח; פרה-פרח; גבה-גִבַּח, גִבָּה מצח), וכן חילופי ד/ז; ומכאן 'להדר' = לחזור, לדקדק ולהקפיד לעשות יפה לכל פרטיו, והמקפידים ביותר על קיום מצווה קונים 'מהדרין מן המהדרין'. וכאן במשפט הנאמר בסיום מסכת **"הִדְרוּ עֲלֶיךָ מִסִּכְתָּה..."** = חזרנו עלייך, במשמע 'עוד נחזור ונלמדך שוב', וממנו שאלנו את תשובות ה'הִדְרָן' המקבל האומן כדי לחזור ולבצע יצירה נוספת.

א"ה. המאמר לא הגיע שלם, ובטרדות של ההכנה לחג הסוכות איננו יכולים לטפל בזה. הוא כפי הנראה מבין ש'חל' קשור לדחל לשון פחד כמו **זָחַלְתִּי וְאֵירָא** (איוב לב, ו), ואולי הזוחלים נקראים כך כי נראה שהם מפחדים. וזה הקשר לדחליל.

תלמוד בבלי סוף פרק שני של בבא בתרא כז ב רבי שמעון אומר: כל האילן כנגד המסקולת, מפני הטומאה. תנא: מפני אהל הטומאה. פשיטא, מפני הטומאה תנן! אי ממתניתין, הוה אמיינא: דלמא מייתי עורב טומאה ושרי התם, וסגיא **בדחלולי** בעלמא, קא משמע לן. זה מקור המלה דחליל. כנראה מלשון פחד שמפחדים את העורב.

אוסף עוד מדברי משה אוסי ויתכן שהדברים נתפרסמו אצלנו בעבר, ואין לנו זמן להעיר.

א. ל"ב ד' – **"הצור** תמים פעלו": פעמים מספר מכונה ה' 'צור' (צוריאל, צורישדל), צור הוא סלע, וכמו הצור היציב והחזק והבלתי ניתן לשינוי, כך ה' – צור ישראל – תקיף ונחוש שאינו משתנה, ולכן נקרא הבורא – יוצר – שצר צורת האדם / החומר, מגביל וקובע להם את המוצקות ואת החוזק. ומכאן גם 'מצור' – שסוגר את העיר בחזקה, וכן ה'יצואר' – כי הוא צר וקשיח. הנה לפניכם חידה של הראב"ע: **ארבעה עמדו על הים: צור וציר, צאן וציר; צאן צעק לציר וציר חנן לצור: צא והצל צאני מיד צר. מי הם הארבעה?** (פתרון החידה בהמשך).

ב. ל"ב ח' – **"יצב** גבולות עמים כמספר בני ישראל" – כותב הרשב"ם: **"הציב** (ה') גבולות עמים, בני כנען, עשר כנגד מספר בני יעקב שהיו שנים עשר, שתמצא כנען ואחד עשר בניו – שנים עשר". והכתוב בבב' י' י"ט מוכיח: **"ויהי גבול הכנעני מצידון"**.

ג. ל"ב י' – **"יצרנו כאישון** עינו": רש"י – השחור שבעין, שהמאור יוצא הימנו. הרש"י הירש רואה בו שרש ישן = שחור וכהה, כמו: אישון לילה=שחור הליל, אישון בת העין=שחור העין. הרד"ק בשם אביו גוזר אותה מהמלה 'איש' – מפני שדמות איש משתקפת בעין (אישון=איש קטן). ופירוש הפס' – ה' שומר עלינו כדרך שאדם חרד על אישון עינו. ידידי, ד"ר עמוס בר-דע העיר לי שנראה לו ש'אישון' נגזר מ'אש', להבה, והיא עברה אל האנגלית בצורת ash- אפר של גחלים.

ד. ל"ב י"ד – **"ודם** ענבים תשתה **חמר"** – יין בצבע דם, כשהוא תוסס, נקרא 'חמר' (ובערבית – אֶחְמַר=אדום וח'מארה=מסבאה), וכרם המניב ענבי יין משובחים נקרא: 'כרם חמר' (ישע' כ"ז ב'), וכל התססה והעלאת קצף תבוא בשרש חמ"ר: **"מעִי חֶמְרִי"** (איכה א' כ'), **"יהמו חֶמְרוֹ מִימִי"** (תה' מ"ו ד'). וידוע מה שאנו אומרים, בשפה הארמית בשעת שריפת החמץ: **"כל חמירא וחמינא"**...=כל שאור וחמץ, ומה הקשר בין השאור ליין? שניהם תוססים ומעלים קצף. ובימינו יצרנו משרש 'חמר' את המלה – חמרמורת (hangover) – לציין תופעה גופנית העשויה להתרחש זמן מה אחרי צריכה מרובה של אלכוהול.

ה. ל"ב ט"ו – **"וישמן ישרון** ויבעט": הראב"ע מביא שני פירושים ל'ישרון': א. שור – להביט, ה' שם עינו על ישראל. ב. ישר – אלה הנוהגים ביושר. **"יתורה** צוה לנו משה...ויהי בישרון מלך" (דב' ל"ג ד'-ה'), ואומרים המפרשים שעם קבלת התורה נתעלה 'יעקב' (שרש 'עוקבה' ועקשות) למעלת 'ישרון'; ועל זה אומר ישעיה: **"והיה העקוב למישור"** – יעקב יחזור אל הישרות שבו (וזה מזכיר את 'ישראל' – ישר עם אל, לצד- שר / שרר עם אל). ואולם בפסוקנו קורא ה' לעמו

בשם 'ישורון' כדרך תוכחה ולעג: אתם שהיה ראוי שתנהגו אתי ביושר, כמו ישורון, נהגתם בעולה, כמו פרה סוררת שפיטמוה הבעלים, וכאשר שמנה בעטה בהם.

ו. ל"ב כ"ד - "קטב מירי" - 'קטב' קרוב לפעלים 'קטף'/'קטל', ולכן פירושו יהיה: כריתות ומיתה חטופה ה'קוטפת' את האדם (מירי=מר המוות). והראב"ע מוסיף: מוות ע"י מכת הדבר. ויש המפרשים את: "מקטב ישוד צהרים" (תה' צ"א ו') - שד המושל בצהריים. וראוי להעיר שהמלה 'קוטב' = קצה הציר של כדור הארץ - מלה זו שאולה מן השפה הערבית (כמו גם: זנית, מרכז, אקלים, מעוקב ועוד)

ז. ל"ב כ"ו - "אמרתי אפאיהם" - רוב המפרשים גוזרים את המלה משרש 'פאה' - אפזר אותם אל פאתי הארץ; הרש"ר הירש רואה במלה את השרש 'פה' = הצד הקיצוני, כמו 'פי החרב', ומפרש - אדחק אותם לקרן זוית.

ח. ל"ב ל"ו - "כי יראה כי אָזלת יד ואפס עצור ועזוב": 'אָזלת יד' - אָזל כוחם של ישראל. הפועל ביסודו הוא 'אָזלה' (כמו אכלה), והאות ה' הפכה לאות ת' כאילו היתה בסמיכות, ולכן יש לקרוא אָזלת = AZLAT ולא OZLAT, ודומה לה: צָרפת = TSARFAT, בְּשמת = BASMAT, אסנת = ASNAT. עצור - הוא העוצר, המושל שבידו השלטון לעצור בעד העם שלא לעבור על החוק, ומכאן הביטוי 'יורש עצר'. עזוב - חוץ מההוראה לנטוש ולהרפות פירושה גם לחזק ולעזור, וכן הביטוי המפורסם: 'עזוב תעזוב עמו' - תסייע לו. ולסיכום הפסוק - ה' ידון וישפוט את ישראל מיד לוחציהם, 'ויתנחם' - יהפוך את הרעה לטובה, כי הוא רואה שכלה כוחם של ישראל ואין להם עוצר ומושל שיעזור להם ויחזק אותם. (פתרון חידת הראב"ע: הצור - הקב"ה, הציר - משה, הצאן - עמ"י, הצר - המצרים)

ע"כ מידידנו משה אוסי

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא אל תמנעו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין

בהגטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעושיאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺